

בפסק הדין נדונה השאלה אם בפוליסות ביטוח מנהלים שהנפיקו המערערות עד לשנת 2000 ישנה הפליה מגדרית פסולה ואם כן – אם נכון להיעתר לבקשת המשיבות לאשר כתובענה ייצוגית את התובענה שהגישו נגד המערערות בגין אותה הפליה.

רקע: אמפירית, תוחלת החיים של נשים היא ארוכה יותר ושיעור התמותה שלהן בגילאי העבודה נמוך יותר. בפוליסות הרלוונטיות להליך לא נלקח בחשבון בתמחור רכיב הריסק שיעור התמותה הנמוך של נשים בגילאי העבודה (ביחס לגברים בגילאים אלה) והתעריף שהן שילמו ברכיב זה היה זהה לתעריף ששילמו גברים. לעומת זאת, ברכיב הגמלה כן נלקחה בחשבון תוחלת החיים הארוכה יותר של נשים (ביחס לגברים). כפועל יוצא מכך, גבר ואישה שפרשו באותו גיל ועם אותם שיעורי חיסכון, יזכו לקצבאות חודשיות בשיעורים שונים – האישה בשיעורים פחותים.

בשנת 2000, בעקבות דיון שנערך בעניין בוועדה לקידום מעמד האישה בכנסת, החלו חברות הביטוח לערוך אבחנה בין נשים לגברים ברכיב הריסק, **בתכניות ביטוח חדשות בלבד**. הדבר קיבל את אישור המפקח על הביטוח. כלומר, תכניות הביטוח החדשות כוללות כיום אבחנה בין גברים לנשים הן לעניין תעריף רכיב הריסק והן לעניין מקדמי הגמלה ברכיב הגמלה. לעומת זאת, בפוליסות הרלוונטיות העומדות במוקד ההליך דנן, שהונפקו לכל המאוחר עד לשנת 2000, לא נערך השינוי האמור.

המשיבות (מבוטחות בפוליסות הרלוונטיות), הגישו תביעות נגד המערערות (חברות הביטוח) – בטענה שמצב זה מהווה הפליה פסולה. הסעד שביקשו: ביטול האבחנה בין המינים ברכיב הגמלה ולחלופין יצירת אבחנה כזו ברכיב הריסק. ביקשו לאשר את התביעות כתובענה ייצוגית ("בקשת האישור").

בית הדין האזורי קיבל את בקשת האישור בקבעו כי הוכחו לכאורה קיומה של הפליה פסולה בפוליסות הרלוונטיות וכן התנאים הנדרשים לאישור התובענה כייצוגית ("החלטת האישור").

במסגרת הדיון בערעור המערערות על החלטת האישור (לאחר מתן רשות) הוגשה עמדת הממונה על שוק ההון, שתמך בעמדת המערערות.

בית הדין הארצי קיבל את הערעור וביטל את החלטת האישור. הדיון התמקד בשאלת קיומה של עילת תביעה ובשאלה אם התקיים תנאי האפשרות הסבירה לזכייה.

בית הדין הארצי דן במספר עניינים:

* **טיב הבירור הנדרש במסגרת הדיון בבקשה לאישור תובענה כייצוגית:** נקבע כי בשלב הדיון בבקשה לאישור לא נדרש בירור התביעה כולה, על כל הטענות שבה. יש לבחון התקיימותם של התנאים הקבועים בחוק לאישור התובענה כייצוגית "במידת הסבירות הראויה" ו"באופן לכאורי בלבד", מבלי להפוך את שלב הדיון בבקשה

האישור לדיון בתובענה גופה. לצד זאת, על הבחינה להיעשות "לא על פי האמור בכתב התביעה בלבד", אלא יש להיכנס לעובי הקורה ולבחון בצורה מעמיקה וראויה, עובדתית ומשפטית, אם מתקיימים התנאים לאישור התובענה כייצוגית, ובראשם קיומה של עילת תביעה ואפשרות סבירה לזכייה.

בנסיבות העניין נקבע כי בית הדין האזורי ערך בירור ראוי וממצה בסוגיות המרכזיות הטעונות הכרעה, בהיבט של הראיות שהוגשו ודיוני ההוכחות שהתקיימו, אלא שבהחלטת האישור אין ביטוי ממשי ומספק לבירור זה, לא בניתוח הממצאים, לא בהצגתם ולא בהסקת המסקנות מהם.

* הקושי הכרוך בטענות הפליה ואופן בירורן: נקבע כי כשעולה טענת הפליה פסולה והטוען הוכיח את עצם קיומה של האבחנה, עובר הנטל לכתפי הצד שכנגד להוכיח את הטעמים שעמדו ביסוד האבחנה.

בנסיבות העניין עלה בידי המערערות להרים את הנטל להוכיח, לכאורה, כי הפוליסות הרלוונטיות אינן נגועות בהפליה פסולה. הוכחו על פני הדברים קיומם של טעמים ענייניים ליצירת האבחנה ברכיב הגמלה ולהימנעות מיצירתה ברכיב הריסק.

* לעניין האבחנה בין גברים לנשים ברכיב הגמלה: נקבע כי המשיבות לא הצליחו לקעקע את טענות המערערות אשר לטעמים הענייניים שהצדיקו את האבחנה האמורה. הודגש כי אבחנה זו התבססה על ההבדלים בין המינים לעניין תוחלת החיים, שלגופם אינם שנויים במחלוקת, "ושהם – וזה העיקר – נתונים אמפיריים-מחקריים שאינם מבוססים על תפיסות סטריאוטיפיות מגדריות שהנחתן עשויה להגביר את אי השוויון המגדרי בחברה". מכאן כי לא הוכח לכאורה קיומה של הפליה פסולה.

* אשר להעדר האבחנה בין המינים ברכיב הריסק: נקבע כי עלה בידי המערערות להוכיח לכאורה כי החשש לאנטי סלקציה וכשל שוק שהצדיק את האבחנה בין גברים לנשים ברכיב הגמלה, בשל הפער בתוחלת החיים, אינו קיים ברכיב הריסק, ולכן ברכיב זה דבקו המערערות בעקרון התעריף האחיד.

* המשקל שיש ליתן לעמדת המאסדר: בית הדין הארצי עמד על המשקל שיש ליתן לעמדת המאסדר (בענייננו המפקח על הביטוח), "במיוחד בשים לב למורכבות הסוגיה ולריבוי קדקודיה, המכתיבים התערבות מצומצמת ביותר, ובהינתן מומחיותו של המפקח בסוגיה". נקבע כי "בהינתן אישור המאסדר להתנהלות הנתקפת במסגרת תובענה ייצוגית, על מבקש הבקשה לאישור להצביע על פגמים באישור ואם לא יעשה כן, המסקנה המתבקשת, ככלל, תהיה כי לא עלה בידיו להרים את נטל ההוכחה המוטל עליו בשלב בקשת האישור".

בנסיבות העניין, ובהינתן אישור המפקח לפוליסות הרלוונטיות, היה על המשיבות להניח תשתית ראייתית לכאורית בהיקף משמעותי יחסית, לא רק לתמיכה

בטענותיהן, כי אם תשתית המצביעה על כך שאישור המפקח חורג בצורה קיצונית ממתחם הסבירות. ללא תשתית שכזו, וכפי שהראינו לעיל לא הונחה תשתית שכזו, ודאי אין ניתן לומר כי הוכחה עילת התביעה או כי קם תנאי האפשרות הסבירה לזכייה.

וכך סוכמו הדברים :

"קיימים סיכויים גבוהים לקבלת עמדת המערערות שלפיה הפוליסות הרלוונטיות אינן נגועות בהפליה פסולה, שכן האבחנה בין גברים לנשים ברכיב הגמלה לא נשענת על תפיסות סטריאוטיפיות מגדריות שיש לשרשן כדי לצמצם את אי השוויון המגדרי בחברה, אלא נבעה מטעמים ענייניים – החשש מאנטי סלקציה וכשל שוק בשל הפער בתוחלת החיים בין המינים – שהצדיקו חריגה מעקרון התעריף האחיד; חשש זה לא קם ברכיב הריסק, מאחר שההבדל בתוחלת החיים בין גברים לנשים אינו כה משמעותי בגילאים הרלוונטיים לרכיב הריסק, משרכיב הריסק בפוליסות הרלוונטיות זניח, ומשהפרמיה בגין הריסק היא שולית ביחס לפרמיה ביתר הרכיבים; לכן ברכיב הריסק דבקו המערערות בכלל התעריף האחיד; אין לקבל את הטענה שעצם יצירת האבחנה בין המינים ברכיב הגמלה מחייבת יצירת אבחנה ביתר המרכיבים בפוליסות הרלוונטיות, לרבות רכיב הריסק. למעשה אילו היה נקבע כי הדבר הכרחי, התוצאה היתה, בסבירות גבוהה, הרעת התנאים למבוטחות-נשים (וכנראה גם למבוטחים-גברים)... מכאן, כי לא עלה בידי המשיבות להוכיח, ולו לכאורה, כי הפוליסות הרלוונטיות נגועות בהפליה פסולה וכי יש סיכוי סביר שהתובענה תוכרע לטובת חברות הקבוצה. לפיכך, צודקות המערערות בטענותיהן כי לא היה מקום להיעתר לבקשת האישור."